

Norbert Furmańczyk

 0009-0007-2654-0055

Wpływ wojny ukraińsko-rosyjskiej na pozycję Rosji w Azji Centralnej na przykładzie relacji z Kazachstanem

Abstrakt

Celem niniejszej pracy jest pokazanie, przy użyciu zarówno metody analizy treści, jak i metody historycznej, jak wojna wywołana przez Rosję dnia 24 lutego 2022 roku na Ukrainie wpłynęła na jej pozycję w Azji Centralnej. Analizy zostały przeprowadzone na podstawie aktualnych danych dotyczących stosunków państwa rosyjskiego z Kazachstanem. Kazachstan od czasów carskiej Rosji pozostawał pod jej silnym naciskiem, który nasilił się w czasach Związku Radzieckiego, kiedy to Kazachstan został jedną z republik związkowych. Po upadku ZSRR relacje z Rosją pozostawiły silne za sprawą wieloletniego prezydenta Kazachstanu Nursułtana Nazarbajewa, który jednocześnie starał się budować kazachską tożsamość narodową. Przez lata można było zauważyć mniejsze bądź większe problemy w relacjach z Rosją, ale dopiero teraz można zauważyć znaczny spadek wpływów rosyjskich w Kazachstanie, co znajduje przełożenie na cały obszar Azji Centralnej. Głównym pytaniem pozostaje, czy to właśnie nieudolna kampania rosyjska na Ukrainie jest powodem odsunięcia państwa kazachskiego od Rosji, czy może jest ona spowodowana coraz większym wpływem Chin na Kazachstan? By odpowiedzieć na to pytanie, przeanalizuję zarówno stosunki Rosji z Kazachstanem podczas wojny z Ukrainą, jak i wpływ Chin na owe relacje.

Słowa kluczowe: wojna na Ukrainie, Rosja, Kazachstan, Azja Centralna

Wstęp

W poniższym artykule przedstawiam, jak Rosja traci swoje wpływy w regionie Azji Centralnej na przykładzie Kazachstanu, gdzie najbardziej ze wszystkich krajów regionu widoczny jest spadek wpływów Moskwy, czy to na rzecz wpływów chińskich, czy w ramach procesu budowy własnej tożsamości narodowej. W tekście ukazuję komplikujące się stosunki między Rosją a Kazachstanem, począwszy od aneksji Krymu i Donbasu (gdzie było widoczne wyraźne ochłodzenie stosunków między Rosją a państwami Azji Centralnej), po trwającą od lutego 2022 roku inwazję sił rosyjskich na Ukrainę (skupiam się tu na okresie początkowym wojny do końca 2022 roku, gdyż w tym czasie Kazachstan podjął wiele działań, które z perspektywy Rosji mogłyby zostać uznane za zdradliwe). Staram się odpowiedzieć na pytania, jak bardzo wojna w Ukrainie (która pokazała z jakimi ogromnymi problemami zmagają się rosyjskie wojsko), ale też w jaki sposób sama rosyjska gospodarka po nałożonych przez Zachód sankcjach spowodowała tak znaczny spadek wpływów rosyjskich w Kazachstanie. Innym kluczowym zagadnieniem poruszonym w pracy jest temat rosnących wpływów chińskich, najbardziej widocznych od 2013 roku (kiedy to ogłoszono w Astanie Inicjatywę Pasa i Szlaku). W przypadku Chin postaram się przedstawić, jaki Państwo Środka ma interes wobec państwa kazachskiego oraz jak rząd w Astanie podchodzi do coraz widocznego wpływu Chin na ich państwo, a także w jaki sposób Rosja podchodzi do utraty swych wpływów na rzecz swego potężnego sojusznika. By zrozumieć, jak ważny jest Kazachstan dla państwa rosyjskiego wystarczy spojrzeć na mapę, gdzie można wyraźnie zauważyć, iż jest jednym krajem Azji Centralnej sąsiadującym z Rosją od strony lądowej, więc pełni swego rodzaju rolę jako rosyjskiej „bramy” do tego regionu. W głównej mierze oznacza to, że sympatie i antypatie występujące w Kazachstanie mogą bardzo szybko przeniknąć do innych państw regionu, czego takie mocarstwa jak Rosja, Chiny czy nawet Stany Zjednoczone zdają się być świadome. Dlatego też przez lata Rosjanie dbali o swoje stosunki z Kazachstanem, uważając go za jednego ze swoich najważniejszych sojuszników, jednakże (co postaram się przedstawić w mojej pracy) od czasów aneksji Krymu i wojny w Donbasie widać wyraźne ochłodzenie stosunków między tymi państwami, co ma wyraźny wpływ na postawę Kazachstanu wobec inwazji na Ukrainę w lutym 2022 roku. Celem pracy jest odpowiedź na pytanie badawcze: Czy wojna na Ukrainie wpłynęła stanowczo na pozycję Rosji w Kazachstanie? Generalnie cała Azja Centralna pozostaje politycznie neutralna, choć w mojej pracy chcę wykazać, że Kazachstan ma powody, aby kierować swoje sympatie w stronę Ukrainy. Konkluzją zaś pracy będzie pokazanie, że wojna na Ukrainie przyczyniła się do znacznego osłabienia pozycji Rosji w Azji Centralnej i utracenia wpływu na rozwój regionu na rzecz Chin.

Podczas pisania pracy korzystałem głównie z artykułów anglojęzycznych, poświęconych tematowi Azji Centralnej i wojny na Ukrainie. Nie zabrakło też paru prac polskich, które okazały się bardzo pomocne przy opisywaniu sytuacji w Kazachstanie (w szczególności praca Wojciecha Góreckiego o rozmontowaniu systemu Nazarabajewa i praca Magdaleny Karolak-Michalskiej o reakcji państw poradzieckich na aneksję Krymu) przed rosyjską inwazją. W szczególności przydatne okazały się artykuły Temura Umarova i Alija Askara, którzy dużą część swoich prac poświęcają relacjom kazachsko-rosyjskim, w ostatnim czasie zaś skupiają się na wpływie wojny na Ukrainie na owe relacje. Co najciekawsze, w ich pracach zawarte zostało pytanie, czy Kazachstan, zważywszy na swoje próby uniezależnienia się od Moskwy, może podzielić los Ukrainy.

Innym przydatnym źródłem wiedzy dotyczącym działań Astany i prezydenta Tokajewa przed i podczas inwazji okazały się strony rządowe Kazachstanu, dające mi możliwość szybkiego znalezienia potrzebnych informacji o oficjalnym stanowisku Kazachstanu w zakresie interesujących mnie spraw.

Pisząc pracę korzystałem głównie z metody historycznej, skupiając się na okresie sprzed inwazji na Ukrainę, mającym niebywały wpływ na to, jak wygląda postawa państwa kazachskiego wobec Rosji i Ukrainy. Natomiast aby odpowiedzieć na pytania, które postawiłem sobie na początku pracy, konieczna była analiza treści publikacji prasowych i prac dotyczących podjętego tematu. Dzięki temu z satysfakcją mogę przedstawić moją pracę i pokazać, jak wojna na Ukrainie odebrała Rosji szanse na pozostanie głównym graczem w Azji Centralnej.

Relacje rosyjsko-kazachskie przed wojną na Ukrainie

Od upadku Związku Radzieckiego do wojny na Ukrainie, Kazachstan pozostawał jednym z najpewniejszych sojuszników państwa rosyjskiego. Wpływ na to miało wiele czynników, w tym brak bariery językowej, silne powiązania gospodarcze, szeroka współpraca wojskowa (obecność rosyjskich baz w Kazachstanie), brak zaufania do państw Zachodu, chęć uniknięcia dostania się w chińską strefę wpływów, jak i sama postawa pierwszego prezydenta Kazachstanu Nursułtana Nazarabajewa, który wielokrotnie zapewniał Rosję o swoim poparciu, jednocześnie promując kazachską kulturę w taki sposób, aby nie ograniczyć wpływów rosyjskich¹.

---

¹ P. Bielicki, *Relacje kazachsko-rosyjskie i ich znaczenie dla bezpieczeństwa na obszarze postradzieckim*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2020, t. 66, nr 2, s. 51–56.

Im bliżej 2022 roku, tym bardziej można zauważyć powolną zmianę nastawień Kazachstanu wobec Rosji. Do pierwszych takich wydarzeń należy aneksja Krymu w 2014 roku, kiedy to władze w Astanie (stolicy państwa, które ma najdłuższą granicę terytorialną z Rosją) nie opowiedziały się w pełni po stronie rosyjskiej (a przynajmniej na samym początku konfliktu) i apelowały do Organizacji Narodów Zjednoczonych, aby pomogła w pokojowym rozwiązaniu tego sporu. Dodać należy, że pozostałe państwa Azji Centralnej również zachowały mniej lub bardziej neutralną pozycję względem konfliktu². Warte uwagi są też same argumenty, jakimi Rosja broniła swojej interwencji na Ukrainie w 2014 roku, które równie dobrze mogłyby zostać zastosowane wobec hipotetycznej inwazji na Kazachstan, gdzie ponad 20% populacji jest pochodzenia rosyjskiego, zaś sam Władimir Putin w subtelny sposób zasugerował możliwość podobnych działań na granicy kazachsko-rosyjskiej (która jest głównym obszarem zamieszkania przez rosyjską mniejszość), przyznając, że niepokoi go wzrost nastawień nacjonalistycznych w Kazachstanie, a jego państwo będzie bronić swoich rodaków³. Dodatkowo sankcje nałożone na Rosję i związane z tym kryzys naftowy doprowadził do kryzysu w samym Kazachstanie, który jest jednym z największych eksporterów ropy w obszarze Euroazji⁴.

Za drugi przykład posłużyć może fakt, iż pomimo antyzachodniej polityki Federacji Rosyjskiej, Kazachstan prowadzi dialog ze Stanami Zjednoczonymi, w wyniku którego doszło do zorganizowania wspólnych trzymiesięcznych ćwiczeń wojskowych w 2017 roku, znanych jako „Stepowy Orzeł 2017”, które władze w Astanie mają nadzieję kontynuować w przyszłości⁵. Już w 2018 roku kazachscy żołnierze brali udział w ćwiczeniach w Tadżykistanie. Rok później odbyły się one w okolicach Astany, jednak kolejne ćwiczenia zostały zawieszono, oficjalnie przez pandemię COVID-19, i do tej pory nie zostały przywrócone. Według rosyjskiego ambasadora w Kazachstanie, Aleksieja Borodawkina, jest to wynikiem oziębienia stosunków między nowym rządem Tokajewa a USA, jednakże ani Waszyngton, ani Astana nie wyraziły chęci zakończenia współpracy wojskowej.

---

² M. Karolak-Michalska, *Byłe republiki ZSRR wobec aneksji Krymu do Rosji – analiza porównawcza reakcji państw*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2017, t. 14, s. 342–343.

³ N. Schenkkan, *Kazakhstan with Russia: Smiling through Gritted Teeth*, „Russia Analytical Digest” 2016, nr 188, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD188.pdf> (dostęp: 15.10.2023).

⁴ Y. N. Zabortseva, *The Impact of the Ukrainian Conflict on Kazakhstan’s FDI with Russia and its Other Main Economic Partners*, „Russia Analytical Digest” 2016, nr 188, s. 3–4, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD188.pdf> (dostęp: 10.11.2023).

⁵ P. Bielicki, *Relacje kazachsko-rosyjskie...*, s. 60.

Inną, nieco bardziej istotną zmianą w relacjach między tymi państwami była decyzja prezydenta Kazachstanu o zmianie państwowego pisma z cyrylicy na alfabet łaćniński. Została ona podjęta w 2017 roku, a wprowadzanie nowego systemu pisma ma trwać do roku 2025, choć już w 2023 ma ono obowiązywać w placówkach administracyjnych i edukacyjnych w całym kraju⁶.

Państwo kazachskie nie ukrywa też swoich ambicji, aby zostać liderem państw Azji Centralnej, stawiając coraz bardziej na dobre relacje z państwami regionu niż z Rosją⁷. Jednak, aby to zrobić, będzie potrzebowało silnego sojusznika, który mógłby w razie czego wspomóc rząd w Astanie w jego uniezależnieniu się od Rosji, jednocześnie nie wymagając dużo od samego Kazachstanu. Takim sojusznikiem okazało się Państwo Środka, które ma wobec Kazachstanu poważne plany, związane m.in. z Inicjatywą Pasa i Szlaku.

Smok zastąpił niedźwiedzia Chiny w Kazachstanie

Nie jest przypadkiem, że to właśnie w Astanie przewodniczący Chińskiej Republiki Ludowej Xi Jinping ogłosił powstanie Inicjatywy Pasa i Szlaku (ang. Belt and Road Initiative [BRI]) – projektu, którego celem jest polepszenie kooperacji w zakresie handlu, transportu i komunikacji pomiędzy członkami BRI, opierającej się w głównej mierze na chińskich inwestycjach w kluczową dla rozwoju inicjatywy infrastrukturę⁸. To właśnie przez państwo kazachskie ma przebiegać główny szlak lądowy Nowego Jedwabnego Szlaku, a sam kraj jest bogaty w surowce, które są Chinom bardzo potrzebne (jak ropa czy gaz). Nie powinno więc dziwić, iż już w 2014 roku Chiny przekazały Kazachstanowi ponad 2 mld dolarów na projekty industrialne i na przemysł transportowy, co spowodowało powstanie do 2021 roku ponad 11 międzynarodowych dróg transportowych w całym kraju⁹. Jedną z największych tego

⁶ N. Gadimova, *Kazakhstan's Government Refutes Russian Media Claim About Alphabet*, Caspian News, 18.07.2019, <https://caspiannews.com/news-detail/kazakhstans-government-refutes-russian-media-claim-about-alphabet-2019-7-18-2/> (dostęp: 28.12.2022).

⁷ K. Kikuts, *Can Kazakhstan Achieve Its Ambitions in the Central Asia Region*, Latvian Institute, 07.06.2021, <https://www.liia.lv/en/opinions/can-kazakhstan-achieve-its-ambitions-in-the-central-asia-region-935> (dostęp: 28.12.2022).

⁸ A. Nobis, *Nowy Jedwabny Szlak, „win-win Cooperation” i socjalizm z chińskim charakterem*, „Kultura i Wartości” 2016, nr 19, s. 2–10.

⁹ Z. Zhao, *How Are China-Kazakhstan relations, and How Strategically Important is the Central Asia Nation to Russia, the US and Europe*, „South China Morning Post”, 10.09.2022, <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3191959/how-are-china-kazakhstan-relations-and-how-strategically> (dostęp: 29.12.2022).

typu inwestycji była budowa suchego doku w mieście Khorgos, które obecnie jest największym tego rodzaju dokiem w Azji Centralnej, który jest w stanie przyjąć dziennie ponad 10 pociągów transportowych z Chin, z planami na podwojenie jego możliwości¹⁰.

Powodem zainteresowania Chin Kazachstanem są w głównej mierze tereny bogate w ropę naftową i gaz, które pozostają podstawowymi towarami eksportowanymi przez Kazachstan do Rosji i Chin¹¹. Chiny starają się jak najbardziej zdywersyfikować swoich dostawców tych surowców i postrzegają państwo kazachskie jako swego rodzaju zabezpieczenie w przypadku problemów z dostawą ropy i gazu drogą morską¹². Jak pokazują strony rządowe państwa kazachskiego, w 2015 Państwo Środka zaangażowało się w finansowanie ponad pięćdziesięciu pięciu projektów w całym kraju, o łącznej wartości ponad 27,6 mld dolarów¹³.

Innym ważnym powodem jest sąsiedztwo chińskiej prowincji Xinjiang (zamieszkiwanej przez wyznających islam Ujgurów) z Kazachstanem, który składa się w większości z muzułmanów¹⁴. Chiny współpracują z rządem w Astanie w celu uniemożliwienia powstania na swoim pograniczu muzułmańskich komórek terrorystycznych i ruchów separatystycznych. Działania te wzmocniły się po wycofaniu się wojsk amerykańskich z Afganistanu, gdzie znowu istnieje zagrożenie, że talibowie będą wspierać i udzielać schronienia islamskim grupom terrorystycznym¹⁵.

---

¹⁰ N. Papatolios, *Khorgos Terminal Doubles Capacity, a Solution to Congested Borders?*, Rail Freight, 06.10.2022, <https://www.railfreight.com/beltandroad/2022/10/06/khorgos-terminal-doubles-capacity-a-solution-to-congested-borders/> (dostęp: 29.12.2022).

¹¹ *Kazakhstan Trade*, WITS, <https://wits.worldbank.org/CountrySnapshot/en/KAZ> (dostęp: 29.12.2022).

¹² N. Yavu, *Tracing the Chinese Footprints in Kazakhstan's Oil and Gas Industry*, The Diplomat, 12.12.2020, <https://thediplomat.com/2020/12/tracing-the-chinese-footprints-in-kazakhstans-oil-and-gas-industry/> (dostęp: 29.12.2020).

¹³ *Construction of Kazakh-Chinese Investment Projects Will Be Carried Out in Accordance with the Legislation of Kazakhstan*, Kazakh Invest, 10.09.2019, <https://invest.gov.kz/media-center/press-releases/stroitelstvo-kazakhstansko-kitayskikh-invest-proektov-budet-vestis-v-sootvetstvii-s-zakonodatelstvom/> (dostęp: 29.12.2022).

¹⁴ Departament Stanu USA, *2021 Report on International Religious Freedom: Kazakhstan*, 02.07.2022, <https://www.state.gov/reports/2021-report-on-international-religious-freedom/kazakhstan/> (dostęp: 29.12.2022).

¹⁵ D. Byman, *Will Afghanistan Become Terrorist Safe Haven Again?*, „Foreign Affairs”, 18.08.2021, <https://www.foreignaffairs.com/articles/afghanistan/2021-08-18/afghanistan-become-terrorist-safe-haven-again-taliban> (dostęp: 29.12.2022).

Styczeniowe protesty w Kazachstanie i interwencja wojsk CSTO

W styczniu 2022 roku Rosja mogła pokazać, że rząd w Astanie stara się ograniczyć wpływy rosyjskie m.in. poprzez wzmacnianie swoich relacji z Chinami, pomimo prób uzależnienia się rządu w Astanie i zacieśniającej się współpracy z Chinami, tylko ona jest w stanie udzielić Kazachstanowi pomocy wojskowej. Na początku roku w Kazachstanie miały miejsce masowe protesty na terenie całego kraju. Początkowo związane były ze wzrostem ceny paliwa (w kraju bogatym w ropę i gaz), później jednak doszły kolejne żądania, związane z odsunięciem od władzy pełniącego funkcję szefa Rady Bezpieczeństwa byłego wieloletniego prezydenta kraju Nursułtana Nazarbajewa oraz całej „starej elity”, która w mniemaniu protestujących była odpowiedzialna za powszechną korupcję w kraju¹⁶. Bardzo szybko pokojowe demonstracje stały się burzliwe i doszło do pierwszych starć ze służbami porządkowymi. Do największych starć doszło w mieście Ałmaty, gdzie protestujący zaatakowali budynki rządowe i lotnisko, w wyniku czego prezydent Tokajew uznał protestujących za szkolonych przez obce siły terrorystów i wezwał członków Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (CSTO, ang. The Collective Security Treaty Organization) do pomocy wojskowej w przeprowadzeniu antyterrorystycznej operacji¹⁷. Już dzień później ówczesny przewodniczący organizacji premier Armenii Nikol Paszinian zapewnił rząd w Astanie o wysłaniu pomocy wojskowej do Kazachstanu, co było pierwszym takim wydarzeniem w historii istnienia organizacji; wcześniej CSTO odmówiło udzielenia pomocy Kirgistanowi w 2010 roku i Armenii w 2021¹⁸.

Już 6 stycznia 3 tys. rosyjskich żołnierzy (wraz z żołnierzami pozostałych krajów organizacji) przekroczyło granice Kazachstanu, a po zaledwie czterech dniach prezydent Federacji Rosyjskiej Władimir Putin, podczas zdalnego szczytu CSTO, ogłosił zwycięstwo w „utrzymaniu stabilności i powstrzymaniu elementów terrorystycznych i przestępczych w Kazachstanie”. Co więcej, wykorzystał owe zwycięstwo, aby pokazać siłę organizacji i samej Rosji w obronie swoich członków i ich terytorium (brak udzielenia Armenii pomocy wojskowej

¹⁶ A. Pikulicka-Wilczewska, *Do Kazakhstan's Protests Signal an End of 'Nazarbayew Era'?*, Aljazeera, 11.01.2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/1/11/qa-kazakh-activist-yevgeny-zhovtis-on-mass-unrest> (dostęp: 01.01.2023).

¹⁷ MSZ Kazachstanu, *Statement of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan*, 06.01.2022, <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/news/details/309378?lang=en> (dostęp: 01.01.2023).

¹⁸ J. Kucera, *CSTO Agrees to Intervene in Kazakhstan Unrest*, Eurasianet, 05.01.2022, <https://eurasianet.org/csto-agrees-to-intervene-in-kazakhstan-unrest> (dostęp: 01.01.2023).

przez Rosję podczas starć z Azerbejdżanem o Górski Karabach w 2020 roku)¹⁹. Ostatnie kontyngenty wojskowe organizacji opuściły Kazachstan 19 stycznia. Według władz, w wyniku operacji śmierć poniosło 227 osób, w tym 19 funkcjonariuszy służbowych. Prezydent Tokajew podziękował siłom CSTO za udzieloną pomoc i rozpoczął proces odbudowy struktur politycznych Kazachstanu skupionych wobec jego własnej osoby²⁰.

Styczniowa interwencja w Kazachstanie pokazała, że Rosja jest w stanie szybko udzielić pomocy wojskowej, lecz oprócz tego uzyskała niewiele korzyści. Rząd w Astanie nie zamierzał ani kończyć ze swoją wielowektorową polityką zagraniczną, ani zaprzestać zmian w prawodawstwie faworyzujących język kazachski nad rosyjski. Jedyną korzyścią dla Rosji było zabezpieczenie swojej granicy z Kazachstanem (drugą największą linią graniczną na świecie) przed przeniesieniem się siły protestów do samej Rosji²¹.

Kazachstan podczas wojny na Ukrainie

Pod koniec lutego 2022 roku Rosjanie rozpoczęli wojnę z Ukrainą. Pomimo początkowych sukcesów, rosyjskie wojska zostały w wielu miejscach frontu zmuszone do odwrotu, a szanse na szybkie zwycięstwo zostały zredukowane niemal do zera. Unia Europejska i Stany Zjednoczone stopniowo zwiększały siłę swoich sankcji nałożonych na Rosję i przesyłały Ukrainie coraz to nowsze sprzęty wojskowe, które umożliwiały Ukrainie kontynuowanie walki z Rosjanami i stopniowe odzyskiwanie swoich terenów. Kazachstan, pomimo bycia sojusznikiem Rosji, zajął stanowisko nieco bardziej zbliżone do państw europejskich, co z perspektywy rosyjskiej można uznać za swego rodzaju nieposłuszeństwo. Astana nie tylko odmówiła uznania Ługańskiej Republiki Ludowej i Donieckiej Republiki Ludowej (wspieranych przez Moskwę separatystów w obszarze Donbasu), ale gdy Rosja poprosiła rząd w Astanie o wysłanie wojsk do Ukrainy, ten odmówił²². W kolejnych miesiącach pro-

¹⁹ T. Vaal, *Putin Claims Victory in Defending Kazakhstan from Revolt*, Reuters, 10.01.2022, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/kazakhstan-detains-7939-people-over-unrest-2022-01-10/> (dostęp: 01.01.2023).

²⁰ W. Górecki, *Kazachstan: początek demontażu systemu Nazarabajewa*, OSW, 21.01.2022, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-01-21/kazachstan-pocznatek-demontazu-systemu-nazarabajewa> (dostęp: 03.01.2023).

²¹ T. Umarov, *Will Russia's Intervention in Kazakhstan Come at Price*, Carnegie Politika, 28.01.2022, <https://carnegiemoscow.org/commentary/86298> (dostęp: 16.01.2023).

²² A. Askar, *Kazakh-Russian Relations in the Context of War in Ukraine*, The Diplomat, 07.03.2022, <https://thediplomat.com/2022/03/kazakh-russian-relations-in-the-context-of-the-war-in-ukraine/> (dostęp: 16.01.2023).

ukraińskie sympatie Kazachstanu (oficjalnie nigdzie niepotwierdzone) stały się bardziej wyraźne. Pod koniec marca 2022 roku blisko 17,5 tony zapasów medycznych i żywnościowych zostało dostarczonych z Ałmat przez Polskę do Ukrainy. W maju 2022 roku w Kazachstanie zrezygnowano z obchodzenia Dnia Zwycięstwa (upamiętniającego zwycięstwo ZSRR w II wojnie światowej, bardzo ważnego święta w Rosji), tłumacząc się cięciami budżetowymi. Decyzja ta spotkała z szerokim protestem w Rosji – wręcz grożeniem „ukraińskim scenariuszem” ze strony chociażby rosyjskiego prezentera Russia TV Tigrana Keosajana²³. Warto też wspomnieć o wstrzymaniu przez Kazachstan eksportu swojej broni za granicę, pośród oskarżeń Rosji o przysyłanie po przez pośredników broni na Ukrainę²⁴.

Jednocześnie nie należało oczekiwać od Kazachstanu formalnej krytyki Rosji za działania na Ukrainie, biorąc pod uwagę wstrzymanie się od głosu przy rezolucji potępiającej inwazję na Ukrainę, a także sprzeciw wobec wykluczenia Rosji z Rady Praw Człowieka ONZ. Jednocześnie Kazachstan przestrzegał sankcji nałożonych na Federację Rosyjską, np. poprzez zamrożenie rosyjskich funduszy w kazachskich bankach wartych ponad 21 mld dolarów²⁵.

Mimo to Rosja wciąż jest jednym z głównych partnerów handlowych Kazachstanu jeśli chodzi o import produktów żywnościowych, takich jak cukier czy mleko. Przez Rosję przechodzi blisko połowa kazachskiego transportu, w tym aż 80% kazachskiej ropy (sprzedaż ropy stanowi aż 40% PKB państwa), ze względu na wysokie koszty alternatywnych szlaków przez Kaukaz lub Chin²⁶.

Dlatego też Kazachstanowi zależy na poszerzeniu grona swoich sojuszników, wśród których wymienić można Turcję i Azerbejdżan. Podczas majowych rozmów Tokajewa z prezydentem Erdoganem doszło do przełomowego wydarzenia, jakim jest zgoda na rozpoczęcie produkcji tureckich dronów w Kazachstanie i (co jest jeszcze bardziej interesujące) zgoda na wymianę wrażliwych

---

²³ W. A. Sanchez, K. Auyezowa, *Kazakhstan Cancels Victory Day in Protest over Putin's Ukraine War*, Atlantic Council, 11.05.2022, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/kazakhstan-cancels-victory-day-in-protest-over-putins-ukraine-war/> (dostęp: 16.01.2023).

²⁴ G. Gotev, *Kazakhstan Halts Arms Exports Amid Ukraine War*, Euroactiv, 28.08.2022, <https://www.euractiv.com/section/central-asia/news/kazakhstan-halts-arms-exports-amid-ukraine-war/> (dostęp: 16.01.2023).

²⁵ M. Hess, *How Russia's Invasion of Ukraine has Affected Kazakh Politics*, Foreign Policy Research Institute, 08.06.2022, <https://www.fpri.org/article/2022/06/how-russias-invasion-of-ukraine-has-affected-kazakh-politics/> (dostęp: 16.01.2023).

²⁶ T. Umarov, *After Ukraine, Is Kazakhstan Next in the Kremlin's Sight's*, Carnegie Politika, 10.08.2022, <https://carnegieendowment.org/politika/87652> (dostęp: 16.01.2023).

danych wywiadowczych pomiędzy tymi państwami, co jest pierwszym takim przypadkiem pomiędzy państwem członkowskim NATO a członkiem CSTO²⁷. W przypadku Azerbejdżanu to podczas wizyty w Baku w sierpniu 2022 roku oba kraje zgodziły się wzmocnić swoją współpracę ekonomiczną, szczególnie przy rozwoju logistyki i transportu. Przy okazji Tokajew pogratulował Azerbejdżanowi zwycięstwa w wojnie o Górski Karabach, pomimo tego, że przegranym tego konfliktu była Armenia, czyli inny członek CSTO²⁸.

We wrześniu 2022 roku Astanę odwiedził z kolei prezydent Chińskiej Republiki Ludowej Xi Jinping, który podczas wspólnej konferencji z Tokajewem mówił o dalszej współpracy między państwami i zapewnił, że Państwo Środka „będzie mocno stało przy zapewnianiu bezpieczeństwa dla kazachskiej niepodległości, niezależności i integralności”²⁹.

We wrześniu 2022 roku, gdy wojska rosyjskie ponosiły kolejne porażki na Ukrainie i zaczęły ponosić coraz to większe straty zarówno w sprzęcie, jak i w ludziach, Tokajew udał się do Samarkandy, gdzie odbywał się dziewiąty szczyt Organizacji Państw Tureckich (OPT). Podczas swojej przemowy prezydent Kazachstanu namawiał pozostałe państwa członkowskie do zwiększania nakładów na rozwój korytarza transkaspjskiego (co umożliwiłoby ominięcie Rosji w eksporcie ropy i gazu do Europy) celem rozbudowy logistyki pomiędzy członkami organizacji³⁰. Korytarz transkaspjski to projekt multimedialnego gazociągu zaczynającego się w Chinach, ciągnącego się przez Kazachstan po Azerbejdżan, Gruzję i Turcję, przez Morze Czarne do Ukrainy, a na Polsce kończąc. Daje on krajom europejskim, ale też państwom Kaukazu i Turcji szanse na zdywersyfikowanie dostaw gazu, co naturalnie zmniejszyłoby zależność od rosyjskich gazociągów.

---

²⁷ T. Umarov, *Kazakhstan Is Breaking Out of Russia's Grip*, „Foreign Affairs”, 16.09.2022, <https://foreignpolicy.com/2022/09/16/kazakhstan-russia-ukraine-war/> (dostęp: 16.01.2023).

²⁸ Ibidem.

²⁹ MSZ Chin, *President Xi Jinping Makes a State Visit to the Republic of Kazakhstan*, 15.09.2022, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202209/t20220915_10766191.html (dostęp: 16.01.2023).

³⁰ *Organization of Turkic States Should Become Powerful Force in Addressing Regional and Global Challenges, Says President Tokayev*, The Astana News, 11.11.2022, <https://astana-times.com/2022/11/organization-of-turkic-states-should-become-powerful-force-in-addressing-regional-and-global-challenges-says-president-tokayev/> (dostęp: 16.01.2023).

Zakończenie

Podsumowując, wojna w Ukrainie dała szansę takim państwom jak Kazachstan na znaczne zredukowanie rosyjskich wpływów na rzecz rozwoju współpracy międzyregionalnej (w postaci OPT) i umacnianie własnej pozycji w regionie.

Co do samego konfliktu Kazachstan pozostaje neutralny, odmawiając zarówno potępienia inwazji, jak i udzielenia pomocy militarnej rosyjskim wojskom, jednocześnie państwo kazachskie wysyła pomoc humanitarną na Ukrainę oraz przestrzega sankcji nałożonych na Rosję przez Stany Zjednoczone. Stanowisko Rosji co do postawy Kazachstanu jest jednoznacznie negatywne. Do tej pory Federacja Rosyjska miała państwo kazachskie za jednego ze swoich zaufanych sojuszników, teraz jednak jest świadoma, że rząd w Astanie stara się od niej uniezależnić, nie posiada jednak zbyt wielu narzędzi, aby odwrócić przebieg tych wydarzeń.

Po pierwsze, wojna na Ukrainie pochłania całą uwagę rosyjskiego wojska, więc wszelkie groźby możliwej interwencji wojskowej w Kazachstanie (rzucane chociażby przez wspomnianego wcześniej Tigrana Keosajana) nie mają realnych szans na realizację. Nie wspominając, iż same Chiny zobowiązały się do ochrony niepodległości Kazachstanu, a Rosjanie nie mogą pozwolić sobie na pogorszenie stosunków z Chinami, które w głównej mierze pomagają Rosji w zwalczaniu skutków zachodnich sankcji, które mocno uderzyły w rosyjską gospodarkę³¹. Po drugie, pozostałe państwa Azji Centralnej będą dążyć raczej do współpracy międzyregionalnej i przez to usamodzielnienia się lub będą szukać współpracy z państwami takimi jak Chiny, które mają im do zaoferowania znacznie lepsze możliwości niż Rosja.

Wreszcie po trzecie, wraz z sankcjami Federacja Rosyjska coraz bardziej musi polegać na towarach i pracownikach sprowadzanych z Azji Centralnej w związku z sankcjami i uciezkami części Rosjan za granicę, co znacznie zmniejsza jej pozycję podczas negocjacji, a tym samym powoduje, że możliwości Kazachstanu wzrastają.

Wszystko to składa się na drastyczny spadek wpływów rosyjskich w regionie. To kolejna z wielu konsekwencji wojny, których Kreml najwyraźniej nie przewidział. Wydaje się rozsądne założenie, iż dopóki wojna na Ukrainie będzie kontynuowana w formie, jaka miała miejsce w 2022 roku, to Rosja zaliczy podobny spadek wpływów do tego, jaki miał miejsce w Europie Środkowej po upadku ZSRR.

---

³¹ I. Tharoor, *Russia Become China's 'Junior Partner'*, „The Washington Post”, 12.08.2022, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/08/12/china-russia-power-imbalance-putin-xi-junior-partner/> (dostęp: 16.01.2023).

Bibliografia

- Askar A., *Kazakh-Russian Relations in the Context of War in Ukraine*, The Diplomat, 07.03.2022, <https://thediplomat.com/2022/03/kazakh-russian-relations-in-the-context-of-the-war-in-ukraine/> (dostęp: 16.01.2023).
- Bielicki P., *Relacje kazachsko-rosyjskie i ich znaczenie dla bezpieczeństwa na obszarze postradzieckim*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2020, t. 66, nr 2, s. 51–71.
- Byman D., *Will Afghanistan Become Terrorist Safe Haven Again?*, „Foreign Affairs”, 18.08.2021, <https://www.foreignaffairs.com/articles/afghanistan/2021-08-18/afghanistan-become-terrorist-safe-haven-again-taliban> (dostęp: 29.12.2022).
- Construction of Kazakh-Chinese Investment Projects Will Be Carried Out in Accordance with the Legislation of Kazakhstan*, Kazakh Invest, 10.09.2019, <https://invest.gov.kz/media-center/press-releases/stroitelstvo-kazakhstansko-kitayskikh-invest-proektov-budet-vestis-v-sootvetstvi-s-zakonodatelstvom/> (dostęp: 29.12.2022).
- Gadimova N., *Kazakhstan’s Government Refutes Russian Media Claim About Alphabet*, Caspian News, 18.07.2019, <https://caspiannews.com/news-detail/kazakhstans-government-refutes-russian-media-claim-about-alphabet-2019-7-18-2/> (dostęp: 28.12.2022).
- Gotev G., *Kazakhstan Halts Arms Exports Amid Ukraine War*, Euroactiv, 28.08.2022, <https://www.euractiv.com/section/central-asia/news/kazakhstan-halts-arms-exports-amid-ukraine-war/> (dostęp: 16.01.2023).
- Górecki W., *Kazachstan: początek demontażu systemu Nazarabajewa*, OSW, 21.01.2022, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-01-21/kazachstan-poczatek-demontazu-systemu-nazarabajewa> (dostęp: 03.01.2023).
- Hess M., *How Russia’s Invasion of Ukraine has Affected Kazakh Politics*, Foreign Policy Research Institute, 08.06.2022, <https://www.fpri.org/article/2022/06/how-russias-invasion-of-ukraine-has-affected-kazakh-politics/> (dostęp: 16.01.2023).
- Karolak-Michalska M., *Byłe republiki ZSRR wobec aneksji Krymu do Rosji – analiza porównawcza reakcji państw*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2017, t. 14, s. 333–348.
- Kazakhstan Trade, WITS, <https://wits.worldbank.org/CountrySnapshot/en/KAZ> (dostęp: 29.12.2022).
- Kikuts K., *Can Kazakhstan Achieve Its Ambitions in the Central Asia Region*, Latvian Institute, 07.06.2021, <https://www.liia.lv/en/opinions/can-kazakhstan-achieve-its-ambitions-in-the-central-asia-region-935> (dostęp: 28.12.2022).

- Kucera J., *CSTO Agrees to Intervene in Kazakhstan Unrest*, Eurasianet, 05.01.2022, <https://eurasianet.org/csto-agrees-to-intervene-in-kazakhstan-unrest> (dostęp: 01.01.2023).
- MSZ Chin, *President Xi Jinping Makes a State Visit to the Republic of Kazakhstan*, 15.09.2022, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202209/t20220915_10766191.html (dostęp: 16.01.2023).
- MSZ Kazachstanu, *Statement of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan*, 06.01.2022, <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/news/details/309378?lang=en> (dostęp: 01.01.2023).
- Nobis A., *Nowy Jedwabny Szlak, „win-win Cooperation” i socjalizm z chińskim charakterem, „Kultura i Wartości”* 2016, nr 19, s. 1–19.
- Organization of Turkic States Should Become Powerful Force in Addressing Regional and Global Challenges, Says President Tokayev*, The Astana News, 11.11.2022, <https://astanatimes.com/2022/11/organization-of-turkic-states-should-become-powerful-force-in-addressing-regional-and-global-challenges-says-president-tokayev/> (dostęp: 16.01.2023).
- Papatolios N., *Khorgos Terminal Doubles Capacity, a Solution to Congested Borders?*, Rail Freight, 06.10.2022, <https://www.railfreight.com/beltandroad/2022/10/06/khorgos-terminal-doubles-capacity-a-solution-to-congested-borders/> (dostęp: 29.12.2022).
- Pikulicka-Wilczewska A., *Do Kazakhstan's Protests Signal an End of 'Nazarbayev Era'?*, Aljazeera, 11.01.2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/1/11/qa-kazakh-activist-yevgeniy-zhovtis-on-mass-unrest> (dostęp: 01.01.2023).
- Sanchez W. A., Auyezowa K., *Kazakhstan Cancels Victory Day in Protest over Putin's Ukraine War*, Atlantic Council, 11.05.2022, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/kazakhstan-cancels-victory-day-in-protest-over-putins-ukraine-war/> (dostęp: 16.01.2023).
- Schenkkan N., *Kazakhstan with Russia: Smiling through Gritted Teeth*, „Russia Analytical Digest” 2016, nr 188, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD188.pdf> (dostęp: 15.10.2023).
- Tharoor I., *Russia Become China's 'Junior Partner'*, „The Washington Post”, 12.08.2022, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/08/12/china-russia-power-imbalance-putin-xi-junior-partner/> (dostęp: 16.01.2023).
- Umarov T., *After Ukraine, Is Kazakhstan Next in the Kremlin's Sight's*, Carnegie Politika, 10.08.2022, <https://carnegieendowment.org/politika/87652> (dostęp: 16.01.2023).
- Umarov T., *Kazakhstan Is Breaking Out of Russia's Grip*, „Foreign Affairs”, 16.09.2022, <https://foreignpolicy.com/2022/09/16/kazakhstan-russia-ukraine-war/> (dostęp: 16.01.2023).

- Umarov T., *Will Russia's Intervention in Kazakhstan Come at Price*, Carnegie Politika, 28.01.2022, <https://carnegiemoscow.org/commentary/86298> (dostęp: 16.01.2023).
- Vaal T., *Putin Claims Victory in Defending Kazakhstan from Revolt*, Reuters, 10.01.2022, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/kazakhstan-detains-7939-people-over-unrest-2022-01-10/> (dostęp: 01.01.2023).
- Yavu N., *Tracing the Chinese Footprints in Kazakhstan's Oil and Gas Industry*, The Diplomat, 12.12.2020, <https://thediplomat.com/2020/12/tracing-the-chinese-footprints-in-kazakhstans-oil-and-gas-industry/> (dostęp: 29.12.2020).
- Zabortseva Y. N., *The Impact of the Ukrainian Conflict on Kazakhstan's FDI with Russia and its Other Main Economic Partners*, „Russia Analytical Digest” 2016, nr 188, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD188.pdf> (dostęp: 10.11.2023).
- Zhao Z., *How are China-Kazakhstan relations, and how strategically important is the Central Asia nation to Russia, the Us and Europe*, „South China Morning Post”, 10.09.2022, <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3191959/how-are-china-kazakhstan-relations-and-how-strategically> (dostęp: 29.12.2022).